

2: Virkninger og ringvirkninger

SOK-2301 - Forelesning 2

Espen Sirnes

2025-08-14

Hva er virkninger?

Det følger av Finansdepartementets rundskriv [R-109/2021](#) at man i utredningen skal beskrive hvilke nytte- og kostnadsvirkninger de ulike tiltakene forventes å ha, hvem og hvilke områder som blir berørt, og hvordan disse blir berørt. Virkningene skal beskrives som *endringer sammenlignet med nullalternativet*. Virkninger som *ikke* skal telles med: * Virkninger som også ville ha oppstått uten tiltaket * Kostnader (eller nytte) som allerede har påløpt eller vedtatt, skal ikke inkluderes («sunk cost»)

Nullalternativet er *utviklingen* av dagens situasjon, og ikke situasjonen akkurat nå. Endringer som må påregnes i fremtiden må derfor tas med i nullalternativet. Som hovedregel er det kun grupper i Norge som skal tas med.

Nyttevirkninger

Nyttevirkninger er gir enkeltgrupper eller befolkningen økt velferd. Nytten bør helst kunne kvantifiseres. Eksempler på nyttevirkinger er * økt trygghet som følge av redusert kriminalitet * økt tilfredshet hos brukerne når kvaliteten på tjenesten forbedres * tidsbesparelser ved forenklet rapportering * helsegevinster når helsehjelpen blir mer tilgjengelig * miljøgevinster når forurensningen i et turområde reduseres * økt personvern som følge av nytt regelverk * kostnadsbesparelser som frigjør ressurser

Kostnadsvirkninger:

Kostnadsvirkninger, også kalt negative virkninger,⁴³ er virkninger som reduserer velferden for én eller flere grupper i samfunnet eller for samfunnet samlet som følge av tiltaket, for eksempel

- tap av liv og helse ved økt risiko for ulykker
- miljøkostnader som følge av tapte naturområder
- redusert trygghetsfølelse ved mindre politi i gatene
- tapt tid i arbeid og opplevd stress når barnehagetilbudet reduseres
- Budsjettkostnad

Omfordeling

Omfordeling av ressurser mellom berørte grupper gir i utgangspunktet ingen reell effekt for samfunnet som helhet og vil derfor ikke påvirke den samfunnsøkonomiske lønnsomheten av et tiltak. Den nytten én gruppe oppnår av tiltaket, motsvares da av en like stor kostnad for en annen gruppe. Dette gjelder for eksempel merverdiavgift, som virksomhetene krever inn av kundene sine på vegne av staten.

Dersom omfordelingen fører til endret adferd hos dem som mottar eller fratas midler, skal slike tilpasninger tas med som en samfunnsøkonomisk virkning. Det finnes en rekke overføringer som vil kunne lede til endret adferd, for eksempel avgifter, tilskudd eller subsidier. For eksempel kan reduserte avgifter lede til at flere bedrifter etablerer seg i et marked.

Det er viktig å huske på at omfordelingen mellom ulike grupper kan innebære en endring i skattefinansieringskostnaden og dermed påvirke tiltakets samfunnsøkonomiske lønnsomhet. For eksempel vil økt barne- eller arbeidstrygd føre til økt skattefinansieringskostnad.

Dobbeltelling:

Tiltak vil ofte kunne tilsynelatende ha flere virkninger som egentlig er den samme. For eksempel:

- En miljøavgift sørger for redusert produksjon av en vare med negative eksterne effekter (for eksempel en forurensende bedrift). Det reduserte forbruket er ikke en ekstra virkning, men bare en kostnad som er flyttet fra negative miljøkonsekvenser for samfunnet til et "tilsynelatende dødvektstap".
- En kanskje enda vanligere dobbeltelling er samme virkning med ulik benevnelse, for eksempel om en både teller opp at det er blitt flere fisk i elven på grunn av mindre forurensning og at fiskerene har fått økt overskudd.

Likevektsvolum uten eksterne effekter er 67.01254150645487

Likevektsvolum med eksterne effekter er 50.0

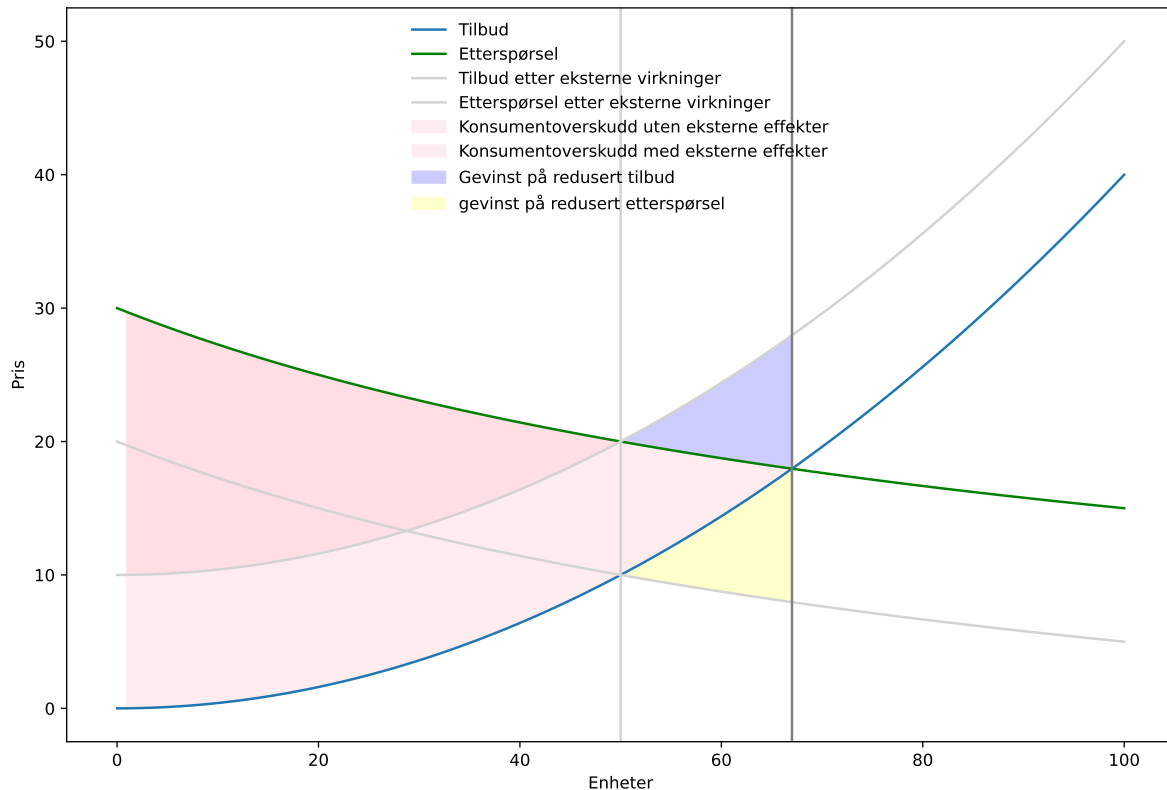


Figure 1: Effekt av dobbeltelling

I figuren er en situasjon med eksterne virkninger tegnet opp. Vi ser at pareto-optimalt volum faller fra 67 til 50. Det blir dobbelttelling å ta med både gevinsten på etterspørselssiden og på tilbudssiden

Identifiser og beskriv virkningene

For å identifisere de samfunnsøkonomiske virkningene for hvert av tiltakene som utredes, anbefales det å følge disse stegene:

1. Identifiser de berørte gruppene.
2. Spesifiser egenskapene som driver virkningene for de berørte gruppene.
3. Bruk årsaksforholdene til å finne de samfunnsøkonomiske virkningene.
4. Ta en ekstra sjekk – er det noe som er fordelingsvirkninger eller telt dobbelt?

Ringvirkninger

Dersom en ringvirkning skal ha en netto samfunnsøkonomisk verdi, må det finnes en markedssvikt i sekundærmarkedene som innebærer at det før tiltaket er et under- eller overforbruk av ressurser sammenlignet med det som er samfunnsøkonomisk optimalt. Veilederen kap. 4.3

- Det finnes ikke tilstrekkelig empirisk grunnlag til å beregne netto ringvirkninger i samfunnsøkonomiske analyser. Slike virkninger skal derfor ikke inngå i selve analysen.
- Dersom det er grunnlag for å anta at tiltaket vil ha netto ringvirkninger, slik som virkninger på arbeidstilbud, areal eller konkurransesituasjonen ut over det som er fanget opp i den ordinære beregningen av nytte, kan informasjon om dette inngå i en >tilleggsanalyse. Tilleggsanalysen kan inneholde både kvantitativ og kvalitativ informasjon som vil kunne være nyttig for beslutningstakerne.

Krav i rundskriv R-109/2021, punkt 10.2 Tilleggsanalyser - Netto ringvirkninger